

S2020/08966

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

2021-03-18

Fast omsorgskontakt i hemtjänsten (SOU 2020:70)

SKPF Pensionärerna (SKPF) har fått betänkandet "Fast omsorgskontakt i hemtjänsten" (SOU 2020:70) på remiss. Vi avger nedanstående remissvar.

ÄRENDET

2019 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag på hur en fast omsorgskontakt kan införas i hemtjänsten, både för verksamheter i privat och offentlig regi. Syftet med att införa en fast omsorgskontakt är att öka delaktigheten och självbestämmandet för äldre personer som har hemtjänst.

Utredningen presenterar förslaget att äldre som har hemtjänst ska erbjudas en fast omsorgskontakt som ska se till behoven av samordning, kontinuitet, trygghet och individanpassad omsorg.

Förslaget är att i den fasta omsorgskontaktens arbetsuppgifter ska ingå att genomföra såväl omsorgsinsatser som hälso- och sjukvårdsinsatser utifrån anvisningar och delegering från regionen. Vidare ska rollen inkludera planering och uppföljning av omsorgen samt arbetsuppgifter av koordinerande karaktär. Andra exempel på arbetsuppgifter som föreslås ingå i omsorgskontakten är att upprätta och revidera genomförandeplanen samt informera och samverka med anhöriga, närstående och andra aktuella yrkesgrupper som är delaktiga i den äldres vård och omsorg.

För att säkerställa att den fasta omsorgskontakten har den kompetens som krävs för uppdraget är förslaget att personen med uppdraget ska vara en undersköterska.

Förslaget innebär två lagförändringar som kommer träda ikraft vid olika tillfällen. Förslaget att införa fast omsorgskontakt föreslås träda i kraft 1 januari 2022 medan förslaget om att den fasta omsorgskontakten ska vara undersköterska föreslås träda ikraft den 1 januari 2030.

Anledningen till detta är att verksamheterna behöver tid för omställning, rekrytering av nya medarbetare och vid behov även fortbildning av personal.

SYNPUNKTER

Hemtjänsten är en hörnsten för ett fungerande samhälle. Hemtjänsten är också en garant för att framför allt, landets kvinnor inte ska hamna i den kvinnofälla som det är att tvingas gå ner i arbetstid för att ta hand om gamla föräldrar och svärföräldrar.

För att det ska vara möjligt att genomföra förslagen i utredningen skulle en översyn behöva göras avseende vilka roller som ska finnas inom hemtjänsten. Om undersköterskans ansvar utökas skulle serviceinsatser behöva utföras på ett annat sätt.

Kontaktmannaskap och brukaren

SKPF anser att förslaget från utredningen i den del som avser ordningen för reglering och införande innebär en alltför lång tid från det att rätten till den fasta omsorgskontakten börjar gälla till dess regleringen att detta också ska vara en undersköterska träder i kraft. Den föreslagna tiden för omställning i verksamheterna, rekrytering av nya medarbetare och även fortbildning av personal får inte ta åtta år.

SKPF tillstyrker att kontaktmannaskap används för att öka delaktigheten och självbestämmandet för äldre personer som har hemtjänst. Men det är avgörande att brukaren verkligen uppfattar detta som en förbättring som skapar ökad valfrihet över den egna situationen. Det får inte bli ännu en kontakt som tar tid i anspråk. Resultatet måste vara märkbart för brukaren.

SKPF anser att ett kontaktmannaskap som inte bygger på kontinuitet och kunskap riskerar att skada mer än vad det gör nytta. Kontaktmannaskapet måste vara långsiktigt och skapa trygghet. Det får inte skapa osäkerhet hos brukaren med ständigt nya personer som bär kontaktmannaskapet.

Kompetens, utbildning och arbetsmiljö

SKPF tillstyrker utredningens förslag att den fasta omsorgskontakten ska ha kompetensen undersköterska. De som arbetar inom äldreomsorgen möter allt fler äldre med mer komplexa behov av vård och omsorg. Därför ställs det allt högre krav på att utbildad personal besitter individuell lämplighet, kompetens och erfarenhet.

För en kvalitetssäker äldreomsorg behöver både undersköterskor och vårdbiträden inom äldreomsorgen ha vård- och omsorgsutbildning samt därtill olika typer av spetsutbildningar så som en för omsorgskontaktarbete.

SKPF anser att regeringens stöd till Kommunals och SKR:s överenskommelse om utbildning av undersköterskor är nödvändig för en välbetänkt äldrepolitik och äldreomsorg.

En yrkesexamen på gymnasienivå från vård- och omsorgsprogrammet eller på Komvux ska leda till titeln undersköterska. Utbildningen ska vara nationellt sammanhållen och vara

likvärdig på Komvux. Då kan de som tagit yrkesexamen arbeta var som helst i Sverige inom de olika områdena äldreomsorg, hälso- och sjukvård, funktionshinder och psykiatri.

SKPF:s bedömning är även att omsorgskontakten kommer att ha en utsatt position utifrån att stora delar av området omgärdas av starka regelverk och juridik. Därtill kommer det att finns risk för att omsorgskontakten kommer att vara utsatt ifrån såväl brukares, som anhörigas sida. Kritik och missnöje av olika slag kan till exempel kanaliseras via sociala medier etc.

Den psykosociala arbetsmiljön måste därtill tas i beaktande på ett sätt som gör att den betraktas som tilltalande där den anställde ska ha stort stöd i att arbeta både under press och stress. Det egna inflytandet över arbetet och möjligheter att fatta beslut är grundläggande.

SKPF ser någon typ av påbyggnadsutbildning för att kunna ta ett kontaktmannaskap. Det handlar om såväl fördjupade kontakter i till exempel juridik som betendevetenskap, samtalsmetodik och förhandlingsteknik.

De personer som tar på sig kontaktmannaskap ska vara säkra och trygga för att kunna, vilja och våga utöva sitt uppdrag till fullo och vara det stöd och den effektivisering som utredningen beskriver. Annars kommer kontaktmannaskapet bli ett slag i luften som skapar misstro och som tar resurser, skapar byråkratiskt svår genomträngliga system istället för att skapa tillgång till mer träffsäkra, bättre och effektivare resurser.

SKPF anser att det underlättar för övrig personal att det finns en utnämnd kollega som håller ihop alla kontakter. SKPF hoppas att en fast omsorgskontakt kommer att bli ett statuslyft för hemtjänsten. Avgörande är hur arbetet organiseras och vilka resurser som finns.

Uppdraget som fast omsorgskontakt kan bidra till ett fördjupat engagemang och ett större inflytande över arbetet för den som är anställd inom äldreomsorgen. För att det ska vara lockande att vara fast omsorgskontakt kräver det utökade ansvaret tillräckliga resurser och reella möjligheter att agera inom uppdragets gränser. Det kan handla om högre status och lön, stöd att prioritera bort andra arbetsuppgifter och att begränsa antalet äldre som personen ansvarar för.

Personalkontinuitet

SKPF anser att en fast omsorgskontakt inte automatiskt kommer att leda till högre personalkontinuitet. Den kris som pågått länge inom äldreomsorgen måste få ett stopp.

Coronapandemin är ett talande exempel på vad som händer när det brister i organisation, kunskap och inte minst kontinuitet. Denna negativa utveckling har pågått under lång tid. Det är verkligen dags att ta situationen på allvar.

I grund och botten handlar det om att skapa tilltro till professionerna och på riktigt ge möjligheter till en värdig ålderdom – inte förvaring och förtvivlan hos de äldre själva och nära anhöriga.

För att få till ett riktigt statuslyft för hela hemtjänsten behöver politiker och arbetsgivare skapa mer attraktiva arbetsplatser för alla medarbetare. Detta åstadkoms på samma sätt som på den övriga arbetsmarknaden.

Generellt behöver arbetsvillkor och arbetsmiljö bli mycket bättre för att locka unga att yrkesutbilda sig och för att befintlig personal ska orka och vilja stanna kvar i branschen. Det kräver bland annat att anställningsformen tillvidareanställning gäller och samtidigt en tillämpning av principen om heltid.

Därtill krävs hållbara scheman med tid för förflyttning och återhämtning, ökat inflytande och handlingsutrymme till egna prioriteringar, kontinuerlig yrkesutveckling och fler utbildade kollegor.

Kommunerna

SKPF tillstyrker utredningens förslag att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en vägledning för genomförande av reformen. Samtidigt föreslås ett uppföljningsuppdrag till myndigheten och vi tillstyrker också detta.

Flera kommuner arbetar redan med ett så kallat kontaktmannaskap inom hemtjänsten. Det innebär att en person, ofta en undersköterska eller ett vårdbiträde, är kontaktperson till en eller flera äldre som har hemtjänst. Kontaktmannaskap är i dagsläget inte reglerat i lag, utan det är upp till kommunerna att välja om ett sådant ska inrättas och hur formerna ska se ut.

Hemsjukvården är inte kommunaliserad i hela landet. Det kan förvåra samarbetet med att skapa tvärprofessionella team. SKPF anser att det är positivt och önskvärt om utredningen leder till en överenskommelse mellan regioner och kommuner att hemsjukvården kommunaliseras för att skapa en mer sammanhållen vård- och omsorg för äldre.

Problemet i detta fall kan å andra sidan leda till stora skillnader i hur arbetet organiseras och vilka resurser som finns att tillgå. Därför menar vi att det är nödvändigt att sätta standarder för miniminivåer för att garantera kvalitet och långsiktigheten i arbetet. Här förutsätter vi att regering och riksdag kommer att avsätta tillräckliga resurser för reformen, inte minst genom det generella statsbidraget till kommunerna.

Förslaget att den fasta omsorgskontakten ska ha arbetsuppgifter av koordinerande karaktär kommer också vara kostnadsdrivande för landets förvaltningar, då hemtjänstutförarna får ersättning efter utförd tid hos eller för brukaren. Vid ett utökat uppdrag kommer den utförda tiden att öka och därför också förvaltningarnas kostnader. Detta går sannolikt inte att lösa med omfördelning, utan kräver ökade resurser.

Som anförs ovan tillstyrker SKPF den angelägna reformen med fast omsorgskontakt i hemtjänsten. Det är en reform som är viktig för de äldre. Det är samtidigt en reform som betyder mycket för yngre som har hemtjänst. Deras perspektiv har inte tagits med i utredningens uppdrag men SKPF Pensionärerna vill avslutningsvis peka på behovet av trygghet, god omvårdnad och därmed rätten till en fast omsorgskontakt också för den gruppen.

Liza di Paolo-Sandberg
Förbundsordförande
SKPF - Svenska KommunalPensionärernas Förbund